

תוכן

1.....	מבוא
4.....	איש פשוט, תמים וישר – פועלו של השופט ברנזון בטרם מונה לשופט
7.....	רוח חיים בשלד הקר- פסיקתו של השופט ברנזון בתחום משפט העבודה
16.....	התערבותו של בית המשפט העליון בפסיקת בית הדין לעבודה – עמדתו של השופט ברנזון
20.....	וועדת ברנזון – 1958
24.....	סיכום
26.....	ביבליוגרפיה

נספחים

"אדם אינו צריך להתבייש בשום עבודה, רק חטאים מביישים, לא עבודה."¹

במהלך כתיבת עבודה זו, תחת הכותרת "השופט ברנזון ותרומתו למשפט העבודה", שבה ועלתה בי השאלה מהי משמעות המילה "תרומה"? כיצד ניתן למדוד את תרומתו של אדם לתחום מסוים?

האם ניתן למדוד את התרומה של השופט ברנזון למשפט העבודה על ידי פסקי דין שכתב המביעים עמדה מסוימת? והרי שאם בדרך הזו אבחר, מה המשמעות של פסקי דין שעמדתם שונה? האם התרומה נמדדת לפי הצעות חוק והדיונים בהן? והרי ששופט לא מציע הצעות חוק ואף אינו משתתף בדיונים בכנסת. ומה לגבי מאמרים? השופט ברנזון לא השאיר אחריו מאמרים רבים עד כדי שיחשבו לתרומה.

ועם זאת, ברור לכל כי השופט ברנזון היה מראשוני וחלוצי משפט העבודה הישראלי. על כן, על מנת למצוא את תרומתו של השופט ברנזון למשפט העבודה הישראלי, נדרשתי לחקור את פועלו בכל הרבדים – פסיקה ומאמרים מתחום העבודה כמו גם כתיבה שלו על עצמו ושלאחרים עליו.

אחד הדברים הבולטים שחזרו ועלו בתהליך הלמידה שלי את דמותו של השופט ברנזון היה שתרומתו של השופט ברנזון היתה במובן מסוים עצם הוויתו. השופט ברנזון סימל בשנותיה הראשונות של המדינה, וגם לאחר מכן, את דמותו של איש העבודה והערכים הסוציאליים. מבין השופטים הראשונים של בית המשפט העליון, הוא נבדל בכך שנולד וגדל בארץ ישראל וידע עבודת כפיים וגם מחסור. הוא היה איש ההסתדרות והוועד הפועל.

בנו של השופט ברנזון, עו"ד חיים ברנזון, גם הוא מייחס את העבודה שתרומתו של אביו למשפט העבודה היתה מתוך עצם הוויתו ולא מתוך מהלך מסוים של פסיקה או כתיבה. כפי שציין בשיחה שקיימתי עמו: "אבא היה סוציאליסט, ולכן הוא 'התאים' להיות שופט של דיני עבודה בשנים שלפני הקמת בית הדין לעבודה. הפסיקה שלו התאימה לדיני עבודה. גם את הרעיון להקמת בית הדין לעבודה קיבלו הוא ובר-ניב בגלל שהם היו חברים בארגון העבודה הבינ"לי".²

¹ ג. אלון, *גן העדן של השופט השופט ברנזון*, ספר ברנזון, כרך שלישי – גולל, (תשס"ז) עמ' 32
² ראה נספח 1- שיחה עם חיים ברנזון מיום 16.4.09

אני מוצאת שלמרות שהשופט ברנזון הציג את עצמו כמי שפשוט עושה את עבודתו, כאדם פשוט וענייני שפועל על פי חוש הצדק, ככל שזה נוגע לדיני עבודה, לשופט ברנזון כן היתה אגידה שהיתה רחבה יותר מהפסיקה לגופו של עניין.

האגידה הזו שזורה בעדינות אך בעקביות בפסקי הדין שלו, בהרצאותיו ובאוטוביוגרפיה שלו. עבודתי זו, בעצם מתחקה אחרי הקו העדין והמתמשך אותו צייר השופט ברנזון לאורך פועלו כאיש המשפט הישראלי ואשר הופכים אותו לדמות מפתח. תפיסתו עולמו ביחס למשפט העבודה וחשיבותו הרבה מומחשת היטב בקטע הבא הלקוח מהרצאה שנשא השופט ברנזון בכינוס המשפטנים בירושלים בשנת 1958³:

"נוסף לערך הסוציאלי והכלכלי הישיר הטמון בכך, הרי מניעת התנצחויות והתדיינות בין עובדים ומעבידים בערכאות המשפט על רקע של תאונות בעבודה עשויה להשפיע לטובה על יחסי עבודה תקינים ולהגביר את השלום התעשייתי. שלום תעשייתי המושגת על צדק חברתי הוא יסוד מוסד ותנאי מוקדם לכינונו של שלום עולמי בר קיימא. מיטב האנושות בכל הדורות ובכל הזמנים שאפה לשלום כזה וחלמה עליו, ביטוי הנעלה ביותר במציאות של זמננו הוא ארגון העבודה הבינלאומי, שלכבוד יובל הארבעים שלו נשאתי את דברי הנ"ל. מי ייתן ובמהרה בימינו מחזה במילוי ייעודו של הארגון ושלום עולמי אמיתי ייכון על הבסיס האיתן של צדק חברתי בכל ארצות תבל"⁴

בעבודה משולבים ציטוטים של השופט ברנזון ושל אחרים. השימוש בציטוטים של השופט ברנזון ממחישים בעיני יותר מכל את דמותו, מהותו ותרומתו. אני במילותיי שלי התקשיתי להעביר את החומר שממנו היה עשוי השופט ברנזון.

משולבים גם מספר ציטוטים של כותבים אחרים אשר הכירו את השופט ברנזון ואת משפט העבודה באופן אישי. גם ציטוטים אלו שולבו על מנת לדייק יותר בהמחשת דמותו של השופט ברנזון ושל התקופה בה פעל.

³ נספח 2

⁴ צ.ברנזון, **הרהורים על אחריותו של מעביד**, תיק התכתבות כללית-ארגון העבודה 38.69.95.0, נספח 2

איש פשוט, תמים וישר – פועלו של השופט ברנזון בטרם מונה לשופט⁵

כפי שציינתי בפרק המבוא, עולה כי ההשפעה של השופט ברנזון על משפט העבודה נבעה במידה רבה מאישיותו ולא רק ממהלכים מקצועיים – משפטיים מובהקים. בפרק זה אתאר את התפתחותו האישית והמקצועית של השופט ברנזון ודרכה אנסה להמחיש את מבנה אישיותו המיוחד ש"התאים", כדבריו של בנו-חיים ברנזון⁶, למשפט העבודה.

בטרם מונה לשופט בית המשפט העליון, עסק השופט ברנזון כעו"ד בתחום משפט העבודה, עוד לפני שמוסד במערכת חוקים נפרדת. את התמחותו בעריכת דין, עשה השופט ברנזון במשרדו של עו"ד זמורה אשר בין השאר נתן שירותי ייעוץ משפטי להסתדרות.

עובדה מעניינת הממחישה את היחסים של עורכי הדין במשרדו של זמורה עם ההסתדרות של אותם ימים, היא שלמעשה משרדו של משה זמורה, בו עבד השופט ברנזון, ייצג את חברי ההסתדרות בתל אביב בחינם. רק מוסדות שייצגו על ידי המשרד נדרשו בתשלום.⁷

ההסתדרות של שנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת, היתה גוף בעל כוח רב. ההסתדרות למעשה הייתה הגוף המרכזי בתהליכי המיסוד בימים שלפני הקמת המדינה.⁸ שמונים אחוזים מהעובדים במשק היו חברים בהסתדרות של אותם ימים, עובדה שהפכה אותה לארגון בעל השפעה אדירה על המתרחש בארץ.⁹ יתרה מזאת, בהסתדרות היה נהוג משפט החברים שלמעשה היווה אלטרנטיבה למשפט הפורמלי שהיה בארץ באותם ימים, קרי, משפטי בריטי, רבני או עברי.¹⁰ משפט החברים שאף להדמות למשפט עממי, בלתי פורמלי, שמבוסס על ערכיה של תנועת עבודה ועל המקובל והנהוג בין אדם וחברו. משפט החברים הוקם בכל מועצת פועלים ובמקביל הוקם גם בית דין עליון ליד הוועד הפועל של ההסתדרות. המשפט התבסס על יושר ליבם של השופטים ומחויבותם של חברי ההסתדרות למוסדותיה. משפט החברים היה שונה ממועצת פועלים אחת לשניה, ולמעשה קיבל 'אופי מקומי' שונה ממקום למקום. אם כן, ניתן לראות כי השיח המשפטי שבו צמח השופט ברנזון הינו שיח חברים, נטול פורמליות, ובחיפוש מתמיד אחר המקובל הנהוג והצודק כפי שמעיד הוא על עצמו ואחרים עליו.

עובדת היותו של השופט ברנזון עו"ד המייעץ להסתדרות היתה בעלת משמעות נוספת והיא שלמעשה באותה תקופה של שנות ה-20 וה-30 למדינה, מקצוע עריכת הדין היה בשליטה מלאה

⁵ צ' ברנזון, נאום הפרידה מבית המשפט העליון, ספר ברנזון כרך א', עמ' 27

⁶ ראה לעיל, הערה 2.

⁷ ג' מונדלק, יחסי עבודה בעידן של תמורות המכון הישראלי לדמוקרטיה, בעמ' 21

⁸ י' שפירא, אחדות העבודה ההיסטורית – עוצמתו של ארגון פוליטי (ת"א, 1975)

⁹ ראה לעיל, הערה 6, עמ' 10

¹⁰ ש, בראון ודי' דה פריס "במיטת סדום של פרופסיונליזם": עורכי דין ועיצובו של משפט החברים של ההסתדרות בשנות העשים והשלושים, עבודה חברה ומשפט ח (תשס"א), עמ' 18

של השלטון הבריטי. על כן, לעורכי הדין כמעט שלא ניתנה אפשרות לעסוק במקצוע. השופט ברנזון בספרו מתאר כי הוצאה לו עבודה אצל שר המושבות הבריטי אולם הוא סירב לטובת משרת היועץ המשפטי של ההסתדרות ומנהל המחלקה המוניציפאלית בהסתדרות כיוון שחש שבהסתדרות יש יותר עתיד מקצועי.¹¹

"באותה עת הוצאו לי שתי משרות. האחת כעוזר של ממשלת המנדט והשניה

תפקיד משפטי בהסתדרות... בהסתדרות היתה אפשרות להתקדם."

כיועצה המשפטי של ההסתדרות, נחל השופט ברנזון כמה השגים משמעותיים בתחום דיני העבודה. הראשון שביניהם היה ניהול מו"מ עם השלטונות הבריטים על מנת שעובדים יהודיים בביצורים יקבלו שכר ראוי. המו"מ הצליח ואכן הפועלים היהודיים קבלו שכר ראוי. כמו כן, השופט ברנזון פעל רבות לפיתוח השלטון המקומי, הקמת מערכת חוקי עבודה טרם הקמת המדינה וייצוג עובדים ללא תשלום.¹²

יצוין, כי בקרב חברי ההסתדרות באותה העת, היתה מחלוקת לגבי האופן שבו משפט החברים צריך להתנהל. היו כאלו, שטענו כי משפט החברים צריך להיות נטול פורמאליות, ולהתנהל על פי תקנון בסיסי של 10 סעיפים שעניינם הנחיות כלליות של התנהגות בבית הדין. טענתם המרכזית היתה שייצוג על ידי עו"ד הוא בורגני ועשוי להביא לסיאוב של משפט החברים. לעומתו, עו"ד בר שירה, דגל בגישה על פיה השופטים צריכים ללמוד פסקי דין עקרוניים ולעבוד על פיהם ואף יצר תקנון של 100 סעיפים. מעניין לדעת היכן עמד השופט ברנזון במחלוקת זו. אני נוטה להאמין כי היות והיה חלק ממשרדם של זמורה ובר – שירה ואף כיהן כיועץ המשפטי בהסתדרות, יש להניח כי הוא נקט בגישה דומה לזו שהנהיג בר שירה. הוא האמין בכוחו של הייצוג ובחשיבותו הרבה על מנת לסייע לאנשים תמימים לעמוד על זכויותיהם וזאת ניתן לראות לפי פסיקתו.

עם זאת, כיוון שלקח על עצמו תפקיד של מתרגם ומתווך, בין השיח הבריטי ליישובי נראה כי הוא לא נכלל בין אלו שנחשדו כמאיימים על עקרונותיה של ההסתדרות.¹³ תפקיד המתווך, המתרגם, זה שנמנע מסכסוכים, גם הוא עוד נדבך בהוויתו של השופט ברנזון. זה שאינו רואה את עצמו כמשפטן דגול אלא כאדם שמחפש את דרך הצדק והשלום.

¹¹ צ' ברנזון, ספר ברנזון, כרך ראשון – דן יחיד, בעמ' 85

¹² ראה לעיל, הערה 11, בעמ' 87-89

¹³ ראה לעיל, הערה 9, בעמ' 35

בהסתדרות התוודע השופט ברנזון לדוד רמז ולגולדה מאיר. כאשר מונתה גולדה מאיר לשרת העבודה, עם קום המדינה, היא דרשה את השופט ברנזון כמנכ"ל משרד העבודה.¹⁴

בתפקיד זה כיהן עד שמונה לשופט בבית המשפט העליון. ארבע השנים שכהן השופט ברנזון כמנכ"ל משרד העבודה הן שנים משמעותיות ביותר בהיסטוריה של דיני העבודה במשפט הישראלי. בשנים האלו חוקקו חוקי העבודה הראשונים. חלקם קיימים עד היום במתכונתם המקורית, כמעט ללא תיקונים. החקיקה הראשונית בדיני עבודה, נכתבה על בסיס הדפוסים המקובלים שעיצבה ההסתדרות הכללית. בתקופת המנדט חלו דפוסים אלו רק על מגזרים מסוימים, ואילו לאחר חקיקת החוקים למעשה דפוסים אלו חלו על כלל העובדים והמעבידים. מלאכת חקיקת חוקי העבודה הובלה על ידי גולדה מאיר שהיתה שרת העבודה, צבי בר – ניב שהיה יו"ר ההסתדרות והשופט ברנזון כמנכ"ל משרד העבודה.¹⁵

ניתן לקשור את הרקע המקצועי של שלושת הנ"ל לכך שחוקי העבודה הראשונים שייסדו היו דומים מאוד לנהוג בהסתדרות בתקופה שלפני קום המדינה.¹⁶

בשנים בהן היה השופט ברנזון במשרד העבודה, הוא היה נציגה של ישראל למשלחות השנתיות לארגון העבודה הבינ"ל ויו"ר הוועדה הממשלתית להכנת חוקי העבודה. היות שכך, מבחינת חוקי העבודה, ישראל היתה בין המדינות המובילות בעולם בכל הנוגע לקביעת זכויות והגנות לטובת העובד וביישום אמות המידה הבינלאומיות בתחום העבודה.

עם קום המדינה הוסדרה חקיקה שמעניקה זכויות לעובדים, ביניהם זכויות בנוגע לשעות עבודה מותרות ביום ובשבוע, זכות לחופשה שנתית הסדרה של עבודות לילה, ועוד.¹⁷ ניכר כי בארבעת השנים בהן כיהן השופט ברנזון כמנכ"ל משרד העבודה, החקיקה בתחום העבודה התפתחה ואף היתה מתקדמת בהשוואה למדינות אחרות באותה העת. מדובר בחקיקת מגן שבבסיסה התפיסה שהגנת מינימום היא אינטרס מובהק של המדינה המודרנית. תפיסה זו היא בסיס תפיסת עולמו של השופט ברנזון, הדוגל לאורך כל הכתיבה והפסיקה שלו בגישה על פיה הגנה על זכויות העובד היא אינטרס רחב יותר מההגנה על העובד הספציפי.

הגנה על זכויות העובד, לשיטתו של השופט ברנזון, בונה חברה טובה יותר, צודקת יותר וכפועל יוצא – עולם טוב יותר. פשוטו כמשמעו.¹⁸

¹⁴ ראה לעיל, הערה 10, בעמ' 91

¹⁵ שם, שם.

¹⁶ ר' בן ישראל, דיני העבודה בישראל, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 29

¹⁷ פ' רדאי, ארבעים שנה לדיני העבודה, משפטים יט, עמ' 787

¹⁸ ראה לעיל, הערה 4

רוח חיים בשלד הקר- פסיקתו של השופט ברנזון בתחום משפט העבודה¹⁹

בשנת 1952 פנה השופט חיים כהן, בשם נשיא בית המשפט העליון משה זמורה אל השופט ברנזון, בעודו מכהן כמנכ"ל משרד העבודה, והציע לו להיות שופט בבית המשפט העליון. בספרו מתאר השופט ברנזון כיצד התקשה להפרד ממשרד העבודה לטובת משרת שופט בבית המשפט העליון. הוא חש מחויבות גדולה לגולדה מאיר שרת העבודה דאז, ועל כן ביקש לחשוב על העניין ולא מיד קפץ על ההצעה. לאחר כמה ימים, חזר אל השופט חיים כהן והודיע לו כי הוא מעוניין בתפקיד. אולם, כאשר הגיעה ההחלטה לוועדת הכספים של הכנסת לדון בעניין היא התנגדה למינוי. פנחס רוזנבליט, שר המשפטים דאז הודיע שהוא אינו מעוניין לעורר מהומה בעניין ועל כן השופט ברנזון לא מונה לשופט באותה שנה אלא השופט גויטין. אולם, דבר אחר צמח מפרישה זו והיא שהוחלט על ועדה למינוי שופטים.²⁰ ועדה זו אכן מונתה ובשנת 1953 מינתה את השופט ברנזון לשופט בית המשפט העליון.

השופט ברנזון נחשב לשופט הסוציאליסט מבין שופטי בית המשפט העליון ועליו נאמר:²¹

"התוצאה הנלמדת מן הפסיקה הינה, כי השקפת העולם הסוציאליטית, הקולקטיבית והסולידרית אין לה כיום, לאחר פרישתו של השופט ברנזון מכס המשפט, ביטוי בקרב שופטי בית המשפט העליון. כדאי לזכור כי העובדה שאין בקרב שופטי בית המשפט ייצוג לדעה האמורה היתה בין הסיבות העיקריות שגרמו לפיצול מערכת השיפוט ולהקמת מערכת נפרדת של בתי הדין לעבודה".

על מנת לכתוב את פרק הפסיקה במחקר על פועלו של השופט ברנזון, קראתי את פסקי הדין שכתב וכן מאמרים שכתב על פסיקתו בתחום דיני העבודה. בעודי קוראת את פסקי הדין, לעיתים קרובות חשתי שאין בהם חידוש או ייחוד.

לאחר שהעמקתי יותר ברוח התקופה ויכולתי למקם את השופט ברנזון בין שאר שופטי בית המשפט העליון בשנות החמישים והשישים, הבנתי את גדולת הפסיקה שלו.

דברים שכיום נראים כמובנים מאליהם במשפט העבודה הן יצירי פסיקתו של השופט ברנזון. הם כה שגורים ומובנים מאליהם עד כי התקשיתי להבין ששופט היה צריך ליצור אותם. השופט הזה הוא השופט ברנזון.

¹⁹ "זמיר, הנשיא צבי בר-ניב ודיני העבודה בישראל, ספר בר-ניב לקט מאמרים בדיני עבודה, עמ' 13

²⁰ ראה לעיל הערה 10, בעמ' 102

²¹ ר' בן ישראל, השלכת חוקי היסוד על משפט העבודה ומערכת יחסי העבודה, שנתון משפט העבודה ד', עמ' 27

פסקי הדין שמובאים בפרק זה נתנו בשנים 1953 – 1968. בחרתי בשנים אלו כיוון שמדובר בפסיקת העבודה בתקופה שקודמת להקמת הערכאה הנפרדת של בית הדין לעבודה. הבחירה בניתוח הפסיקה בתקופה זו בלבד היא נובעת מכך שבמהלך קריאה של פסקי דין מאוחרים יותר, ראיתי כי רבים מהם עוסקים בסוגיית מידת ההתערבות של בית המשפט העליון בהחלטות בית הדין לעבודה. נושא זה הוא מרתק ורבה הכתיבה עליו, אך חשתי כי לא בזו תרומתו הגדולה של השופט ברנזון. לסוגיה זו אתייחס בסוף פרק זה ואף אציין את גישתו של השופט ברנזון לסוגיה זו כפי שעולה מפסיקתו.

פסקי הדין שאתייחס אליהם הם אלו שהשופט ברנזון בכתבתו מתייחס אליהם כאל פסקי דין משמעותיים, ופסקי דין נוספים שעוסקים ביחסי עבודה.

יצוין, כי עד הקמת בתי הדין לעבודה היתה מודעות מועטה יחסית של העובדים לזכויותיהם. בעיות של יחסי עבודה נפתרו בדרכים שונות ומשונות ולעתים רבות בשביתות ועל כן ישנו מיעוט יחסי של התדיינות בתחום העבודה.²² למרות המיעוט, במספר ההתדיינות והערעורים, השופט ברנזון הטביע את חותמו.²³ ייתכן ודווקא מכיוון שמספר ההתדיינות בתחום העבודה היה מועט, השופט ברנזון נתפס כדן יחיד בתחום.

יצחק זמיר מכנה את משפט העבודה עד הקמת בית הדין לעבודה "שלד עירום וקר ללא פסקי דין שיפוחו בו רוח חיים".²⁴ אמירה זו ממחישה כמה גדולה היתה תרומתו של השופט ברנזון לתחום משפט העבודה. הפסיקה המועטה שלימדו בדיני עבודה עד הקמת בית הדין לעבודה, היתה רובה ככולה פסיקתו של השופט ברנזון.²⁵ מעט רוח חיים בשלד הקר.

---

²² ראה לעיל, הערה 19

²³ מ' גולדברג, תרומתו של השופט ברנזון למשפט העבודה, ספר ברנזון, כרך ב' – בני סברה, בעמ' 28

²⁴ ראה לעיל, הערה 19, שם

²⁵ שם, שם

יחסי עבודה במגזר הציבורי

בפסק דין אילני נגד הסוכנות היהודית²⁶ דן השופט ברנזון בעניין פיטורי עובד של הסוכנות היהודית בגין עבירות שוחד שונות. אותו עובד היה חתום על חוקת העבודה של עובדי הסוכנות היהודית. על פי אותה חוקת עבודה, עובדי הסוכנות היהודית היו מנועים מלפנות לבתי משפט אלא באמצעות הוועד המרכזי של הסתדרות הפקידים או בהסכמתו. שאלה זו היתה במחלוקת בבית הדין המחוזי והובאה לערעור בפני השופט ברנזון בבית המשפט העליון ושם הוא כותב:

"...סעיף 112 פסול ובטל מעיקרו בהיותו מנוגד לתקנת הציבור... לאמתו של דבר מוסר הוא (הסעיף) את גורל תביעתו של העובד לשבט או לחסד בידי הוועד המרכזי. הוא חוסס את דרכו של האזרח לבית המשפט מבלי לפתוח לו כל פתח אחר להביא את תביעתו – אם יש לו כזאת – בפני טריבונל משפטי אחר כלשהו הנתון לביקורתו של בית המשפט. בתור שכזה הוא נוגד את טובת הציבור שכן הכל מסכימים שהסכם המונע מאת צד מעוניין לקל את סעדו בבית משפט פסול הנהו."²⁷

כמובן שכיום, לאחר חוקי היסוד והתפתחות הפסיקה, אמירה זו נשמעת מובנת מאליה. אולם, על רקע כתיבת פסקת דין זה, היה חשש כי אם תינתן לעובדים זכות לפעולה משפטית עצמאית ללא הסכמת המעביד, הדבר עשוי לחתור תחת חוקת העבודה הקולקטיבית ולסכן את יחסי העבודה במשק.

אולם, השופט ברנזון בודק את הסוגיה לאור סעיף 9 לפקודת בתי המשפט, ופוסק כי השקפתו של המחוקק בעניין ברורה והיא: *"... אין להתנות הגשתן של תביעות נגד מוסד אחר בקבלת הסכמה של צד שלישי..."²⁸*

ניתן לחוש בין השורות כי השופט ברנזון כסוציאליסט מכיר היטב את יחסי העבודה הקולקטיבים ואת הרגישות הנדרשת כאשר מתערבים במערך כוחות זה. השופט ברנזון מבחין באיום שמהווה התערבות בית המשפט על יחסים אלו. עם זאת, השופט ברנזון מזהה את הבעייתיות בהתניית הזכות המשפטית בהסכמתו של המעביד, ועל כן, מעדיף את מיצוי זכויותיו של היחיד על פני הסכמי הקולקטיב. משתמע מפסיקה זו כי השופט ברנזון רואה את בית המשפט ככלי של ציבור

²⁶ ע"א 350/54 : 393/54 אילני נ' הסוכנות היהודית לא"י, פ"ד י, 1693

²⁷ ראה לעיל, הערה 21, בעמ' 1696-1697

²⁸ שם, בעמ' 1698

העובדים על מנת לקבל את זכויותיהם. יתרה מזו, החשש שלו הוא לא מכך שיתערערו יחסי העבודה הקולקטיביים אלא שמעבידים יוכלו להתעמר בעובדיהם ובית המשפט לא יוכל להתערב.

“אינני סבור כי שמירה קפדנית על סמכותם המלאה של בתי המשפט, ששעריהם יהיו פתוחים בפני כל דורש ללא מעצור, עלול לסכן הסדר זה או לפגוע בו במשהו. אמת, טובת הציבור אינה מושג קבוע ועומד וקופא על שמריו. הוא משתנה עם העתים ועם התנאים המשתנים עמם, ומה שהיה מבחינה זו מקודש בדור אחד יכול להראות מופרך ופסול בדור שני. ברם, העקרון בדבר שמירה על סמכותם של בתי המשפט של המדינה מפני שלילה ופגיעה על ידי הסכם בין הצדדים נשמר במלואו בכל הזמנים ובכל התנאים”

פסיקה זו נותנת ביטוי למעבר מיחסי עבודה קולקטיביים ליחסי עבודה אישיים. ניתן להניח כי בשנות החמישים המוקדמות לא ניתן היה לשער עד כמה יופרטו יחסי העבודה בעתיד. ייתכן ופסק דין זה הוא סנונית ראשונה שבישרה את המחלוקת בין בית המשפט העליון להסתדרות. מחלוקת אשר בסופו של דבר בצירוף עם גורמים נוספים הובילה להקמת בית הדין לעבודה.²⁹

*פלבובים נ' הממונה הראשי על יחסי עבודה*³⁰

המחלוקת בפסק דין זה היתה על הסכם קיבוצי שנחתם עם עובדי בתי החולים, ובו הוסדרו איתם יחסי העבודה לעתיד, תוך ויתור על תביעות מהעבר. כעבור זמן מה, בכפוף לתנאי ההסכם החדש, פנו העובדים לממונה על יחסי העבודה, בתביעה לבקש תוספת שכר על עבודה בשעות עבודה ומנוחה בתקופה שלפני חתימת ההסכם הקיבוצי החדש. הממונה על יחסי העבודה סרב לתביעה ועל כן פנו העובדים לבית המשפט העליון. במקרה הזה, פועל השופט ברנזון על פי ראייה קולקטיבית ומגן על ההסכם הקיבוצי שנחתם באומרו:

“ההסכם הוא תוצאה של משא-ומתן קולקטיבי אשר הסדיר את הבעיה לחלוטין הן ביחס לעבר והן ביחס לעתיד תוך ויתורים הדדיים כשהטוב והרע

²⁹ Guy Mundlak, The Israeli System of Labor Law: Sources and Form, Comparative Labour Law and Policy Journal (2009) p. 171

³⁰ בג"ץ 364/61 פלבובים נ' הממונה הראשי על יחסי עבודה, פ"ד טו 2544

שבו לעובדים כרוכים ואחוזים יחדיו ואינם ניתנים להפרדה. המבקשים בחרו ליהנות מהזכויות שההסכם מעניק להם במשך תקופה ארוכה ואיחרו את המועד בפנייתם אלינו מכדי שנראה לנכון להושיט להם הסעד המבוקש העלול להשמיט את הקרקע מתחת להסדר כללי הפועל ומחייב, למעלה משנתיים וחצי, מאות ואלפים מלבדם כנראה לשביעות-רצון הכלי.³¹

בדומה לפס"ד אילני נ' הסוכנות היהודית, גם פסק דין פלברבוים מטפל במידת ההתערבות של בית המשפט בהסכם הקיבוצי. השופט ברנזון פוסק כי לעובדים יש זכויות הנוגעות לתנאי העבודה וגם זכות גישה לבית המשפט במחלוקות הקשורות לעבודה. אולם, ההסכמה בין העובדים לבין מעבידים היא בעלת משקל רב ועל כן, כל עוד הושגה הסכמה כדין והיא אינה נוגדת זכויות בסיסיות של העובדים, אין לבית המשפט מקום להתערב ביחסים אלו.

פסיקה זו מתווספת לשיח הגישור על המתח שבין ההסכמה הקולקטיבית לבין זכויותיהם של העובדים. שוב אותו מתח שבמובן מה הגיע אל קיצו עם הקמת בית הדין לעבודה. חשוב לציין בהקשר של עובדים במגזר הציבורי כי עד הקמת בית הדין לעבודה, ההסתדרות היתה זו שלמעשה שלטה בעובדים במגזר זה. השביתה היתה נפוצה מאוד בימים אלו ולמעשה רק כאשר ההסתדרות איבדה שליטה על ארגוני העובדים, הוקם בית הדין לעבודה. מכאן, שבפסק דין זה, השופט ברנזון אכן מחזק את מעמדו של ההסכם הציבורי כיוון שאם זה היה מאבד את כוחו, הרי שיחסי העבודה במשק היו יוצאים מכלל שליטה.

פסק דין זה עוסק ביחסי העבודה במגזר הציבורי. יחסים אלו הלכו ונהיו מורכבים יותר במרוצת השנים, עד שהגיעו לשיאם בחודשים האחרונים של שנת 1976.³² המגזר הציבורי תסס כולו והתנהל במאבקים רבים שהגיעו גם לכדי שביתות שחלקן אף היו ללא אישור.

בדיונים שהתקיימו בכנסת באותה עת דיברו על יחסי העבודה במגזר הציבורי כעל יחסים שמתנהלים באנארכיה, דובר על התפוררות. אפילו דובר על כך שאם יחסי העבודה האלו לא יוסדרו, הממשלה עשויה להתמוטט. פסק דין פלברבוים הוא אחד מפסקי הדין הראשונים בהם נדונו מאבקים על תוספות אישיות וזכויות יתר לעובדים במגזר הציבורי. וכך, בשנת 1977 ניתן לראות מאין סגירת מעגל של השופט ברנזון ויחסי העבודה במגזר הציבורי. בחודש פברואר 1977 נחתם ההסכם הקיבוצי אשר הקים את המוסד לבוררות מוסכמת בשירות הציבורי. תפקיד המוסד הטיה להרגיע את יחסי העבודה במגזר הציבורי ולמעשה לשקם אותו.

³¹ שם, בעמ' 2547

³² מ' מירוני, היבטים משפטיים בפעולת המוסד לבוררות מוסכמת בשירות הציבורי, ספר בר-ניב, 203, עמ' 205

בראש המוסד הועמד השופט בדימוס צבי ברנזון, אשר בשנת 1977 כבר היה כבעל ידע וניסיון רב בתחום יחסי ודיני עבודה.³³

זכויות עובדים

בפתח חלק זה העוסק בפסקי דין שעניינם זכויות עובדים, אציין כי חלק מפסקי הדין עוסקים בנושאים שבעת שנדונו בבית המשפט העליון כלל לא היתה חקיקה בעניינם. זכויות העובדים הוסדרו פעמים רבות על פי נוהג, כאשר לעיתים לענפים שונים במשק היו נוהגים שונים. ישם פסקי דין כדוגמת פסק דין טחנת קמח עין חי נ' רובינשטיין³⁴ בהם הפסיקה לא נשענת על חוקים כלל, כיוון שאין כאלו. לאור מציאות זו, השופט ברנזון יצר מכשירים משפטיים שכיום נראים מובנים מאליהם. זאת אדגים בפסקי הדין הבאים.

קלוצמן נ' כהן³⁵

עניינו של פסק דין זה הוא פיטוריה של עובדת בגין התנהגות לא ראויה במקום העבודה. על פי הנוהג המקובל בענף, היא פוטרה ללא פיצויי פיטורים עקב התנהגותה. חשוב לציין כי פסק הדין ניתן ביום 15.4.62, כאשר חוק פיצויי פיטורים נחקק רק שנתיים לאחר מכן, ביום 1.1.64. בטרם חוקק החוק הנוהג היה לשלם פיצויי פיטורים בסך 12 ימי עבודה לכל שנה, אולם היה מדובר בנוהג בלבד וכפי שעולה מפסק הדין, היה מקובל גם לשלול פיצויי פיטורים בגלל התנהגות לא ראויה. גם חוק פיצויי פיטורים³⁶ מאפשר שלילה של פיצויי פיטורים עקב התנהגות לא ראויה. אולם הגדרת התנהגות לא ראויה מעוגנת היום בהסכם קיבוצי או בשיקול דעת של בית הדין לעבודה.³⁷

והנה, השופט ברנזון בשנת 1962, מפעיל שיקול דעת על שלילת פיצויי פיטורים מעובדת בגין התנהגות בלתי ראויה. השופט ברנזון פוסק כי התנהגות בלתי ראויה היא שאלה של מידה:

"השאלה האם התנהגות מסוימת דייה להצדיק פיטורים מיידיים בלי פיצויים

היא ביסודה שאלה של מידה ודרגה הנתונה להערכתו של בית המשפט, ואין

³³ שם, בעמ' 204

³⁴ ע"א 400/62 טחנת קמח עין-חי בע"מ נ' רובינשטיין, פ"ד יז 360

³⁵ ע"א 641/61 יהושע קלוצמן נ' רחל כהן 1014

³⁶ חוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג - 1963

³⁷ שם, בסעיפים 16-17

בידנו לומר כי התנהגות המשיבה היתה כה חמורה שתצדיק סטייה כה רצינית

וקיצונית מהסדר הרגיל של פיטורים ושליחת פיצויים...”³⁸

הפסקה הזו נראית כאילו נלקחה מפסק דין של ימינו. שאלת המידתיות כיום היא כלי משפטי ידוע שמהווה חלק אינהרנטי מחוקי היסוד ולאורם על הפסיקה כולה. אולם, בל נשכח כי מדובר בפסק דין משנת 1962. אני משערת כי השימוש בשאלת המידתיות לא היה בשימוש כה נפוץ, אם בכלל.

טחנת קמח עין-חי בע”מ נגד רובינשטיין³⁹

מר רובינשטיין הועסק בתחנת הקמת עין-חי כטוחן ראשי. הבעלים בתחנת הקמח הוחלפו מר רובינשטיין הורד בדרגה. כעבור זמן מה, מר רובינשטיין הפסיק את עבודתו, ודרש פיצויי פיטורים כיוון שעזב את עבודתו עקב הרעה בתנאים. השופט ברנזון מיישם בפסק דין את הלכת לזרוס⁴⁰ שהיא גם כיום ההלכה המנחה לעניין הרעת תנאים. בפסק דין לזרוס השופט ברנזון היה חלק מהרכב של שלושה ושם נפסק כי:

”הדברים אמורים כאשר הצר המעביד את צעדי של העובד, או הרע את תנאי

עבודתו באופן מוחשי עד שלא השאיר בידיו כל ברירה בלתי אם לנטוש את

העבודה ולהתפטר...”⁴¹

אולם, בפסק דין לזרוס הוחלט כי מצבו של העובד לא הורע במידה שמצדיקה התפטרות שנחשבת כפיטורים. פסק דין טחנת הקמח עין-חי מיישם את הלכת לזרוס וקובע כי במקרה הנדון כן מדובר בהרעה תנאים במצדיקה התפטרות המזכה בפיצויי פיטורים. אולם, לא שם נעצר השופט ברנזון והוא מוסיף נדבך משמעותי והוא שהרעה בתנאים היא מושג יחסי לכל עובד באופן אישי:

³⁸ ראה לעיל, בעמ' 1016

³⁹ ראה לעיל, הערה 34

⁴⁰ ע”א וולפנגג לזרוס נגד האחים ברנט את בורכרד בע”מ פ”ד יב 1614

⁴¹ שם, בעמ' 1614

"מובן שלא כל פגיעה קלה בעובד מצד המעביד – וכן המקום להוסיף: "בעיני האדם הסביר" – תצדיק התפטרות עם זכות לפיצויים כדין מפוטר... שאלת כובד משקלה של הפגיעה או ההרעה היא שאלה של דרגה, וההחלטה לכאן או לכאן תלויה בכל נסיבות המקרה"⁴²

במאמר על משפט העבודה מרחיב השופט ברנזון את הלכת טחנת הקמח עין-חי. מהות הלכה זו היא לשמור על האינטרסים של העובדים במקרים בהם האינטרסים של המפעל מקפחים אותם. כך למשל העברת המפעל למקום אחר, עשויה להרע עם העובדים. היא גם עשויה להרע רק עם חלק מהם. על כן, יש לבחון את נסיבותיו האישיות של העובד, לעיתים מדובר במצבו הבריאותי או האישי, ובמידה ובמדובר בפגיעה ממשית, אינטרס זה יגבר תמיד על האינטרס של המעביד.⁴³ אציין שוב, כי עדיין מדובר בתקופה טרום חקיקת חוק פיצויי פיטורים, כך שהשופט ברנזון מיישם הלכה ובנוסף מרחיב את התנאים ליישומה. והנה, סעיף 11 לחוק פיצויי פיטורים⁴⁴ כולל בתוכו גם את הלכת לזרוס וגם את פרשנותו של ברנזון לתנאים המקיימים אותה מפסק דין טחנת עין-חי:

"התפטר עובד מחמת הרעה מוחשית בתנאי העבודה, או מחמת נסיבות אחרות שביחסי עבודה לגבי אותו העובד שבהן אין לדרוש ממנו כי ימשיך בעבודתו, רואים את ההתפטרות לענין חוק זה כפיטורים."

פסק הדין טחנת עין-חי נשען מעט על פסיקה זרה שמתייחסת אל התנהגות כזו של מעביד כאל הפרת חוזה. אולם מורגש מפסק הדין כי השופט ברנזון אינו נזקק לפסיקה הזרה בשביל לתת את דעתו על מקרים כגון זה. הוא מסתפק בכך שזוהי התנהגות לא צודקת בבחינה אובייקטיבית. במאמרו הוא מוסיף על הדוגמה שבה המעביד מעביר את מקום המפעל ואומר:

"נדמה לי שכל בר דעת יסכים כי ביטול הסדר זה באופן חד צדדי על ידי המעביד מהווה פגיעה רצינית ובעלת משקל בזכויות העובדים, אף כי לא חל כל שינוי בתנאי העבודה גופם."

⁴² ראה לעיל, הערה 34, בעמ' 363

⁴³ צ' ברנזון, משפט העבודה, ספר ברנזון, כרך ב', עמ' 194

⁴⁴ ראה לעיל, הערה 36

פסק דין זה הוא דוגמה קלאסית ל"פיתוח הצדק" שעשה השופט ברנזון בעניין זכויות עובדים. נשוא הערעור היה תביעתו של עובד להפרשים שלא שולמו לו לאחר שפוטר. את תביעתו זו הוא הגיש כשנתיים לאחר שפוטר כאשר בתקופה הזו הוצא צו על ידי הממונה על השכר לשלם לו פיצוי פיטורים וכן הליכים נוספים. באשר לתביעה זו טענת המשיבה היתה כי מדובר בהתיישנות ועל כן המערער לא זכאי לתשלום. חוש הצדק של השופט ברנזון לא יכול להשלים עם כך שעובד לא יקבל סכומי כסף ששייכים לו:

"לפי פירושו של בית המשפט המחוזי יוצא העובד קירח מכאן ומכאן. דבר שחוש הצדק מתקומם לו. עצת בית המשפט המחוזי לעובד שעליו לחשב את דרכו מלכתחילה ולבחור את הדרך ירך בה אינה תואמת את כוונת המחוקק שמצאה את ביטוייה בסעיף 23 המתקן אשר רצה לתת לעובד הזדמנות כפולה לתבוע את זכותו"

השופט ברנזון מפרש את החוק כך שפניה לממונה על השכר עוצרת את מירוץ ההתיישנות ורק עם סיום ההליכים מול הממונה על השכר מירוץ ההתיישנות מתחדש. הפסיקה מבחינה מעשית היא אינה לב פסק הדין. האמירה שאני מוצאת אותה כאמירה המשמעותית היא ההתיישנות לכך שהעובד למעשה אינו בקיא בנהלי המערכת והוא אינו יכול לתכנן את פרק הזמן שיידרש על מנת שעניינו ידון. על כן, השופט ברנזון מפרש את ההתיישנות ככזו שנעצרת ברגע שהעובד נוקט פעולה. כמובן שפעולתו הראשונית של העובד צריך להיות תוך פרק זמן סביר מיום היוצרות העילה, אולם ברגע שהעובד עמד על תביעתו, הרי שאין זה צודק לספור את ימי הדיון בתביעתו במניין הימים להתיישנות.

בתי הדין לעבודה של ימינו, מתאפיינים בכך שהם מסירים עול רב מהעובדים שתובעים, מתוך אותה גישה על פיה העובד אינו יכול לתכנן את צעדיו. כיוון שבבית הדין לעבודה אין חובת ייצוג הרי שרבים מסדרי הדין שקיימים בבתי משפט אינם מתקיימים בבית הדין לעבודה. פרשנות מקלה זו על טענת ההתיישנות מתיישבת עם גישתו של השופט ברנזון לעובדים המיושמת בבתי הדין של ימינו.

⁴⁵ ע"א 449/67 צפריר עירון נ' דוקל תעשיות מבלטים בע"מ פ"ד (1) 267

פרק זה העוסק בפסיקתו של השופט ברנזון בתחום דיני העבודה, נחלק לשני סוגי עובדים – העובדים במגזר הציבורי והעובדים במגזר הפרטי. הוא גם מחיל שני יחסי עבודה שונים- יחסי עבודה קיבוציים ויחסי עבודה פרטניים.

ישנו קושי לסכם מהי עמדתו של השופט ברנזון ביחס לעניין מסוים. ככלל, ישנו קושי לקבוע מהו עמדתו של שופט כיוון גם הוא פועל במערכת של חוקים ונוהגים. עם זאת, עולה מהפסיקה שהובאה בפרק זה כי השופט ברנזון בקיא במתרחש בעולם העבודה. הוא מביא בפסקי הדין שלו דוגמאות מיחסי העבודה. הוא מכיר את הנוהגים. את חולשתם של העובדים אל מול המעבידים, כמו גם את האינטרס של המעבידים שהוא האינטרס של המשק כולו.

השופט ברנזון העיד על עצמו שהוא תמיד רדף אחרי הצדק בפסיקתו. אכן, מושג הצדק מוזכר במישרין ובעקיפין בפסיקתו. הוא מאזן בין העובדים למעבידים. הוא מבין את גודל האחריות שיש בהחלטה הנוגעת לעובדים במגזר הציבורי, במיוחד לנוכח האנדרלמוסיה ששררה בתחום הזה.

לסיכום הפרק הזה אביא ציטוט נוסף של השופט ברנזון אשר מביא את עמדתו, כמו גם את דמותו כפי שנצטיירה בעייני:

“...זה מזכיר לי מה ששמעתי מעמיתי השופט בר ניב כשהיינו שנינו במשרד העבודה. בא יהודי אל המשרד ומתלונן שלא קיבל תשובה לפנייתו החוזרות ונשנות בענייניו. פותחים את התיק ורואים שכל פניה שלו נענתה, אבל בשלילה. כשמראים לו זאת, הוא משיב: “וכי זה נחשב לתשובה? בשבילי זו איננה תשובה”. ככה זה קורה לא אחת בסכסוך עבודה כאשר העובדים נענים בלאו לתביעותיהם. עם זאת, לא אחת התעקשותם שלא להשלים עם תשובה שלילית וגם סירובם להעביר את הסכסוך להכרעת המוסד... בסופו של דבר מניב פירות. הרי בשביל מקרים כאלה קיימים שני הגופים המרכזיים במדינה: בית הדין לעבודה לפתרון סכסוכים משפטיים והמוסד לבוררות מסוכמת לפתרון סכסוכים כלכליים...”⁴⁶

התערבותו של בית המשפט העליון בפסיקת בית הדין לעבודה – עמדתו של השופט ברנזון

⁴⁶ ראה לעיל, הערה 43, בעמ' 207

ועדת ברנזון (1958) הציעה שערעור על החלטות בית הדין לעבודה יוגש לבית המשפט העליון או לבית דין מיוחד שבו יישב שופט עליון ושני נציגי ציבור. כשנחקק חוק בית הדין לעבודה, התשכ"ט – 1969, לא הוזכרה בו הביקורת השיפוטית וההנחה היתה שפסק דין של בית הדין הארצי לעבודה הוא סופי. אולם, עם התפתחות הפסיקה נוצרה מציאות שיפוטית שבה במקרים בהם נפלה טעות משפטית או כאשר מדובר בסוגיות עקרוניות בעלות חשיבות ציבורית, בג"צ הוא זה שמעביר את הביקורת השיפוטית על החלטות בית הדין הארצי לעבודה.⁴⁷ עקרונות הביקורת השיפוטית נקבעו בג"צ חטיב⁴⁸ ולפיהם תהא ההתערבות בפסיקת בית הדין הארצי מצומצמת ותיעשה במקרים בהם מדובר בטעות משפטית מהותית אשר הצדק דורש את תיקונה.

אולם, בג"צ חטיב, הינו תוצאה של עשור של פסיקות בבתי המשפט העליון אשר מפעם לפעם נדרש בשאלת היקף התערבותו של בית המשפט העליון בהחלטות בית הדין הארצי לעבודה. השופט ברנזון היה אחד הדנים המשמעותיים ביותר בסוגיה זו.

כפי שצוין לעיל, שהשופט ברנזון למעשה הציע בשנת 1958 שתי הצעות לערכאות ערעור על החלטות בית הדין הארצי לעבודה. ניתוח פסקי הדין שכתב בסוגיה זו הן לאור ההצעות שהציע. מתוך פסקי הדין ניתן לראות את עמדתו באשר להקף ההתערבות ובאילו מקרים היא נדרשת לשיטתו. כמובן שלא ניתן להסיק מתוך זה כי השופט ברנזון חשב שבית המשפט העליון הוא ערכאות הערעור המתאימה ביותר. ייתכן שהוא בהחלט סבר כי בית הדין לעבודה זקוק לערכאות ערעור נפרדת כשם שחשב שדיני העבודה זקוקים לערכאות דיון נפרדת. את עמדתו זו אנסה לגלות דרך ניתוח פסקי הדין שלו בסוגיה.

בחרתי לסיים את העבודה בפרק זה כיוון שזוהי למעשה התחנה האחרונה של השופט ברנזון כדמות מפתח במשפט העבודה. תרומתו האחרונה היתה בבניית מעמדו של בית הדין לעבודה מתוך כותלי בית המשפט העליון וזאת ניתן לראות מתוך פסיקתו.

בג"צ בתי הזיקוק⁴⁹ היה למעשה הפעם הראשונה שהחלטה של בית הדין הארצי לעבודה הובאה לערעור בפני בג"צ. הדיון נעשה בהרכב של חמישה שופטים כאשר השופט ברנזון כתב את פסק הדין. בפתח פסק הדין, השופט ברנזון מתייחס לכך שזוהי הפעם הראשונה שפסק דין של בית הדין הארצי מובא לבירור בפני בית המשפט העליון וכותב:

⁴⁷ פרוטוקול הוועדה לבדיקת בתי הדין לעבודה – ישיבה מס' 1- השופט זמיר (הנהלת בתי המשפט)

⁴⁸ בג"צ 524/84 חטיב נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד מ(1) 673

⁴⁹ בג"צ 148/71 בתי הזיקוק בחיפה נ' בתי הדין הארצי לעבודה פ"מ כו(1) 018

”מתוך מחשבה כי עלולה להתעורר שאלת סמכות הביקורת של בית משפט זה על פסק הדין של בית הדין הארצי לעבודה והיקפה, הורכב בית משפט מורחב של 5 שופטים.”⁵⁰

מתוך כך, למרות שנשוא העתירה הוא פסק דין הדין בתביעת עובדת לתשלום ימי חופשה, חלק מפסק הדין עוסק בסוגיית סמכות הביקורת של בית המשפט העליון על פסיקת בית הדין לעבודה. הבחירה של השופט ברנזון להתייחס לסוגיה זו בצורה ישירה ונרחבת יכולה להתפרש בכמה אופנים. ראשית, נראה כי השופט ברנזון מכיר בחשיבות המעמד ובגודל הסוגיה. ייתכן, ואף ידוע, כי שאלת הערעור לוותה את תהליך הקמת בית הדין לעבודה, ועל כן היה ברור לשופט ברנזון כי שופטי בית המשפט העליון יידרשו לשאלה זו. אין זה מפתיע לראות כי פסק הדין העוסק בסוגייה זו ניתן לשופט ברנזון לכתיבת פסק הדין, השופט הסוציאליסט וזיקתו לדיני העבודה. ועל כן אטען כי פסק דין זה מהווה עוד נדבך לחיזוק דמותו שאחד מעמודי התווך של משפט העבודה הישראלי. בנוסף, נוצר הרושם כי השופט ברנזון מבין את גודל השעה. את הצורך במתן תשובה לשאלה המשפטית הזו, ובניגוד למקרים בהם שוטים לא מכירים במעמד הרגע, נארה שהשופט ברנזון מבין את המשימה שמוטלת עליו ועל כן הוא גם כותב עמדה נחרצת מאוד. עמדתו של השופט ברנזון בפסק הדין היא למעשה כדלהלן:

” אין ספק כי סמכות הפיקוח והביקורת של בית משפט זה משתרעת על עבודת בתי הדין לעבודה באותה מידה כמו על כל בתי דין אחר... חוק בתי הדין לעבודה אינו שולל סמכות זו, גם אינו מגביל אותה בשום צורה, ואך אינו קובע סופיות לפסקי דין של בית הדין הארצי לעבודה... עם זאת, מסכים אני כי לא בשל כל משגה או שיבוש קל יחליט בית המשפט להתערב ולהפוך על פיו פסקי דין של בית הדין הארצי בעניין מן העניינים אשר המחוקק ראה לנכון למסרם לשיפוט הייחודי ”

אם כך, ניתן להבין מדבריו של השופט ברנזון כי הסמכות להתערב נתונה בידי בית המשפט העליון. אולם, הוא מאותת כי על מנת להגיש לבית המשפט העליון ערעור על החלטת בית הדין הארצי לעבודה יש לבחון האם העניין הוא מספיק כבד משקל כדי שזה ידון בו. עם זאת, הוא

⁵⁰ שם, בעמ' 21

משתמש במינוח "משגה או שיבוש קל" ומכאן ניתן להסיק כי הכוונה היא שאין להגיש נגד בית הדין הארצי לעבודה ערעורים קנטרניים.

בפסק דין *בתי הזיקוק*, העניין הוא פרשנות של חוק החופשה השנתית לאור נוהג שהיה קיים במפעל ונכלל גם בהסכם הקיבוצי. בעניין זה מחליט השופט ברנזון לא להתערב, ולקבל את עמדת בית הדין הארצי. מכאן אפשר לקבל תחושה מה בעיני השופט ברנזון נחשב ל"משגה או שיבוש קל". בכך נראה כי מטרתו היא לחזק את מעמדו של בית הדין הארצי לעבודה ולהתערב כמה שפחות בהחלטותיו. שנה לאחר מכן, יושב השופט ברנזון, כחלק מהרכב של שלושה שופטים, *בג"צ אלכורדי*⁵¹ נשוא עתירה זו גם הוא ימי חופשה, אולם הפעם העותר טען כי בית הדין הארצי שגה שגיאות משפטיות חמורות. השופט ברנזון מנסח את עמדתו פעם נוספת והפעם בצורה נחרצת יותר:

*"לא בשל כל טעות משפטית של מה בכך נראה לנכון להתערב בפסיקתו של בית הדין לעבודה... יחסי עבודה מעלים יום יום בעיות קשות ולעתים מסעירות המחייבות פתרונות מהירים, ועל כן מוטב שתהיה מערכת שפיטה מיוחדת לעניין זה. מטבעה הדברים, קיומה של מערכת שפיטה מיוחדת בענף העבודה שמשותפים בה גם נציגי ציבור, מביאה להתמחות ולהתעמקות יתר בבעיות המשפטיות של הענף. מכאן שבית משפט זה לא ימהר להתערב בפסקי הדין של בית הדין לעבודה, והוא יעשה זאת רק כאשר יוברר לו שאמנם נעשתה טעות משפטית מהותית אשר הצדק דורש את תיקונה."*⁵²

דברים אלו מהווים חיזוק למעמדו של בית הדין לעבודה בשני אופנים. ראשית, הם מגבילים בצורה נחרצת יותר את תחום ההתערבות. אם *בג"צ בתי הזיקוק* דובר על "לא כל משגה" הרי שכאן כבר מדובר על "טעות משפטית מהותית".

בנוסף השופט ברנזון מחזק את מעמדו של בית הדין לעבודה בצורה גלויה וברורה כאשר הוא מתאר אותו כיעיל יותר, מקצועי יותר ובעל החלטות מעמיקות יותר שבאות מתוך התמצאות בתחום. כמו כן, על פי השופט ברנזון מעמדו של בית הדין לעבודה הוא בכך שברגע שנוסד, לא ניתן עוד לדון בעניינים שבסמכותו בבית משפט אחרים, כלומר בערכאות אזרחיות.⁵³

⁵¹ בג"צ 403/71 אלכורדי נ' בית הדין הארצי לעבודה פ"ד כו(2) 66

⁵² שם, בעמ' 72

⁵³ שם, בעמ' 77

באופן גס, ניתן לומר כי כיום מוגשת לבית המשפט העליון בין 15 ל-20 עתירות בשנה נגד בית הדין לעבודה. יצוין כי בערך מחצית מהתביעות הללו הן בעניין החלטות הביטוח הלאומי ולא ביחסי עבודה. אכן מעמדו של בית הדין לעבודה כיום פחות נתון לערעור. הוא מבוסס כמוסד קיים ועל אף שיש כלפיו ביקורות מביקורות שונות, הוא מוסד מפותח מהווה מענה לציבור רחב של פונים ומתאפיין בגישתו המיוחדת לבאים בשעריו. כל זאת, לא היה מתקיים לולא תמיכתם וגיבויים של שופטי בית המשפט העליון ובראשם השופט ברנזון.

וועדת ברנזון – 1958

השופט ברנזון נתפס בעיני כמי שהקים את בית הדין לעבודה, או כמי שהציע את ההצעה שעל בסיסה הוקם בית הדין. במהלך המחקר, גיליתי שלא רק שבית הדין הוקם רק עשר שנים לאחר שהשופט ברנזון המליץ להקים אותו, אלא שכתבי המלצותיו נעלמו כלא היו.

כל ניסיון שעשיתי למצוא את קובץ ההמלצות של השופט ברנזון לעניין הקמת בית הדין לעבודה עלו בתוהו. החל מגנזך המדינה, ארכיון בתי המשפט, ארכיון בית הדין לעבודה, ועד כותבי מאמרים שעסקו בתחום.

גם בביוגרפיה שלו, מתייחס השופט ברנזון לוועדה לבחינת הצורך בארכעה נפרדת לדיני עבודה (ועדת ברנזון – 1958) בשורה אחת בלבד. הוא אינו מפרט מה היו המלצותיה ומדוע לא נתקבלו. בפרק זה העוסק בוועדה זו והמלצותיה, אביא את הדברים שכן מצאתי לגבי ועדה זו, וכן דברים המתייחסים אליה.

אודה שקיימת בי תחושת אכזבה על כך שלא הצלחתי למצוא את המלצותיה של ועדה זו. התאכזבתי לגלות שככל הנראה מיוחסת לה חשיבות פחותה מזו שאני ייחסתי לה. השופט ברנזון גם הוא מייחס לה בספרו חשיבות פחותה מלפעילויות אחרות בהן נטל חלק כמו קידום זכויות אסירים, צמחונות, טבעונות ועוד. האם זה אומר משהו על הוועדה? אינני יודעת. זה בוודאי אומר משהו על השופט ברנזון...

הדחף להקמת בית הדין לעבודה נבע משלוש סיבות עיקריות:

1. צורך לייעל את הליך השיפוט שלקה בסחבת ארוכה עד קבלת פסק דין.
2. פישוט הפרוצדורה הנוקשה.
3. רצון להוזיל את מחיר ההתדיינות המשפטית.

כמו כן, מערכת השיפוט הכללית לא היתה ערוכה לטפל בבעיות המיוחדת של משפט העבודה אשר נבחנו על פי קריטריונים נוספים מתחום הסוציולוגיה וכלכלת העבודה מלבד אלו המשפטיים.⁵⁴ כתוצאה מכך שקריטריונים נוספים אלו נעדרו מבתי המשפט, נמנעו ארגוני העובדים מלפנות למערכת השיפוט וכפו את ההכרעות בענייניהם באמצעות שביתות.

---

⁵⁴ ראה לעיל, הערה 16, בעמ' 31

ההסתדרות פיתחה לעצמה דפוסי התנהגות חלופיים לבתי המשפט, עוד בטרם קמה המדינה, ועל כן היא התאפיינה באי רצון לאפשר לגורמים חיצוניים להתערב בענייניה. עם זאת, כיוון שהיתה ארגון העובדים הגדול במדינה, היא הבהירה כי יש מקום לשקול ערכאה נפרדת לענייני עבודה.⁵⁵ הסיסמא שאפיינה ביותר את הצורך בהקמת ערכאה נפרדת היתה "שפיטה במקום שביתה" אותה תבע שר העבודה יגאל אלון בטרם הוקם בית הדין לעבודה.⁵⁶ על כן, מונתה בשנת 1958 וועדת ברנזון. תפקידה של וועדת ברנזון היה לחקור בנושא הקמת בית דין מיוחד לעבודה. הוועדה המליצה ואף התוותה קווים למבנה מומלץ לבית דין זה, בדומה למדינות אחרות בהן היתה נהוגה ערכאה נפרדת.⁵⁷ בטרם כיהן השופט ברנזון כיו"ר ועדה זו, הוא כיהן כיו"ר וועדה שעניינה היה פישוט העניינים בתביעות נזיקין. בוועדה זו עלה לראשונה הרעיון להקים ערכאה נפרדת שתעסוק בתאונות עבודה. הוועדה הציעה ליצור מערכת נפרדת הן ברמה האזורית והן ברמה הארצית, במטרה להפחית את העומס על בתי המשפט. לצורכי ועדה זו, נסע השופט ברנזון לשלוש מדינות באירופה שנחשבו למובילות בתחום דיני העבודה: גרמניה, הולנד ונורווגיה. בשלוש המדינות האלו, הדיון התקיים בפני שופט ושני שופט ציבור. הרעיון קסם מאוד לשופט ברנזון. הפשטות והעדר הפורמאליות בדיון שבו את לבו.⁵⁸ את אותו מבנה דיוני הציע השופט ברנזון בוועדת ברנזון בשנת 1958. ההצעה נתקלה בהתנגדויות שונות במישורים שונים. ראשית היתה התנגדות מצד נישא בית המשפט העליון ושר המשפטים. השופט אולשן בספרו כותב כך:

"בשנת 1962/63 צצה הצעה מטעם שר העבודה להקים מערכה עצמאית מקבילה של "בתי דין לעבודה". בדיוני עם דב יוסף בנדון זה יחד עם השופט אייזנברג, מנהל בתי המשפט, התגבשה אצל שלושתנו עמדה שלילית מוחלטת להצעה זו. לא זו בלבד שלא ראינו בה כל תועלת, - פרט להרחבת האימפריה של שר העבודה- אלא ראינו בה הצעה מזיקה מן הבחינה השיפוטית וגם מבחינת תקציב המדינה, שכן הקמת מערכת שיפוטית נוספת מקבילה כזו היתה מצריכה ברבות הימים הקצבת מליונים, וזאת במדינה ענייה שחסרים לה אמצעים לסיפוק צרכים חיוניים דחופים. ההצעה אכן נגנזה. אלא שהיא צצה

⁵⁵ שם, בעמ' 32

⁵⁶ "זמיר, הנשיא בר-ניב ודיני העבודה בישראל, ספר בר-ניב, בעמ' 13

⁵⁷ "זמיר, הצעת חוק בית הדין לעבודה ולביטוח לאומי, תשכ"ח – 1967, משפטים א בעמ' 228

⁵⁸ ראה לעיל, הערה 11, בעמ' 125

מחדש בשנת 1967, אחרי פרישתי, והפעם ללא התנגדותו של שר המשפטים יעקב שמשון שפירא, שבא במקומו של דב יוסף, ועל אף התנגדותם של השופטים. גם אני פרסמתי מאמר קצר ב'מעריב' בגנותו של החוק המוצע, והראיתי כי הוא מיותר ואף מזיק. הצעת החוק עברה בכנסת את הקריאה הראשונה.⁵⁹

כמו כן היתה התנגדות מצד המשפטנים אשר טענו כי ערכאה נוספת עשויה להוריד ממעמדה של מערכת המשפט. היה חשש שהצעת החוק תפגע באינטרס ציבורי כללי של שלמות מערכת בתי המשפט. יש שטענו כי המשפטנים מתנגדים בגלל קיבעון וממניעים אישיים ללא התחשבות בנחלת הכלל.⁶⁰

יהיו המניעים אשר יהיו, ההצעה נדחתה ובית הדין לעבודה הוקם רק כמעט עשור לאחר מכן. אולם, ההצעה שהונחה על שולחן הכנסת בשנת 1967, נסמכה רובה ככולה כל המלצות ועדת ברנזון. ההתנגדויות היו אותן התנגדויות, העלו אותם טיעונים בעד ונגד רק שהפעם ההצעה התקבלה.

ייתכן שהזמן היה טוב יותר, שהדמויות הפועלות היו שונות. המצב במשק בוודאי היה שונה והעשור שחלף היה רווי שביתות ועיצומים. ייתכן שגם אי שימוש בחוקי העבודה, או אם לדייק מיעוט בשימוש, השפיעו גם הם והעלו את המודעות לצורך בערכאה שכל עניינה דיני עבודה. בהצעת החוק השניה לא היה מעורב השופט ברנזון באופן אקטיבי ועל כן לא אתייחס אליה בעבודה זו. אם זאת, אציין כי היות וכמעט ולא קיימים הבדלים בין ההצעות הרי שניתן לייחס להמלצותיו של השופט ברנזון תרומה רבה לחוק בית הדין לעבודה כפי שאנו מכירים אותו כיום.

---

⁵⁹ יצחק אולשן, **דין ודברים, זכרונות** (ירושלים, שוקן, תשל"ח-1978), עמ' 359

⁶⁰ ראה לעיל, **הערה 57**, עמ' 230

סיכום

תחום דיני העבודה תמיד נחשב בעיני לתחום המרתק ביותר בעולם המשפט. נמשכתי אל העדר הפורמליות, אל הצדק הבסיסי והאינטואיטיבי ברבים מהחוקים שקשורים לעולם זה ואל השיח האנושי שקיים בו. מהסיבות הללו בחרתי לכתוב על השופט ברנזון. שמחתי לגלות כי מצאתי בכתובתו של השופט ברנזון, המשפטית והאישית, את הסממנים הללו. אך יותר מזה.

מסלול חייו של השופט ברנזון עד שהתמנה לשופט בית המשפט העליון הוא מרתק בעיני. הוא כיהן בשורה של תפקידים שכיום אינם קיימים עוד, במוסדות שנתרו בין דפי ההיסטוריה כמו ההסתדרות ומשרד העבודה. כמובן ששרידים שלהם קיימים גם כיום, אולם מדובר כבר בגופים שונים לחלוטין. החיפוש אחר סיפור חייו של השופט ברנזון ומעורבותו בגופים השונים, הן כיועץ משפטי בהסתדרות והן במשרד העבודה, כמו גם כעו"ד של ההסתדרות, הביאו אותי ללמוד ולחקור על תקופה כה משמעותית בהתפתחותה של מדינת ישראל בכלל ושל המשפט הישראלי בפרט. לא ידעתי עד כמה היתה ההסתדרות משמעותית כמסד להקמת המדינה כשם שלא ידעתי עד כמה היתה גדולה תרומתו של השופט ברנזון למשפט העבודה.

מצאתי את השופט ברנזון ייחודי כמעט בכל רובד אפשרי. דמותו הארץ ישראלית, הצניעות שלו, האידיאליזם שבו הוא מדבר על צדק ורדיפתו אחריו. שפתו הבהירה והמובנת וההמנעות מטיעונים משפטיים מורכבים. ועם זאת, חוכמתו האדירה, חדות האבחנה ויכולתו לבסס עמדה נחרצת וחד משמעית שנשמעת כאילו היא מובנית מאליה.

כתב עליו השופט חשין:

זה היה החוש המיוחד של השופט ברנזון, שבאינסטינקט מולד או נרכש שהיה חבוי בו עלה בידו לגלות את מה שהיה נסתר מאחרים, ומשגילה את מה שגילה אמרו הכל: נו, באמת, ביצות קולומבוס, ברור לחלוטין כל אחד היה מגלה את זה. אבל עובדה שאיש לא גילה זאת קודם לכן. היה לו לשופט ברנזון חוש מופלא, חוש נסתר, של מי שאינו חכם משפטים, כנראה. חוש לגלות דברים שחכם משפטים אינו מסוגל כנראה לתפוס"⁶¹

ציטוט זה של השופט חשין מסכם את תפיסתי את השופט ברנזון ואת תרומתו למשפט העבודה.

⁶¹ מ' חשין, "ביצת קולומבוס", ספר ברנזון, כרך שני – בני סברה, עמ' 14

משפט העבודה שכיום נראה כחלק מתבקש, בלתי נפרד וחשוב במשפט הישראלי הוא תוצאה של תהליך ארוך של חקיקה, פסיקה ועשייה ציבורית. השופט ברנזון בעייני הוא הרוח הגבית של משפט העבודה הישראלי. בכל התפתחות של משפט זה השופט ברנזון היה מעורב ואף יותר מכך – חלוץ. אם מדובר בכתיבת חוקים כאשר לא היה נראה שיש צורך בהם. אם זה בתמיכה בהקמת ערכאת דיון נפרדת כאשר מרבית המשפטים מתנגדים. ואף בשלבים מוקדמים יותר- הבחירה בהסתדרות על פני עבודה עם השלטון הבריטי מתוך אמונה כי תקום מדינה ויהיה עתיד.

אם כן, מצאתי בעבודה את שחיפשתי- תרומה רבה ומשמעותית. אך יותר מכך, מצאתי עניין בתקופה מרתקת בהסטוריה של מדינת ישראל.

בנימה אישית יותר אומר שמצאתי תקווה. מצאתי הוכחה לכך שניתן לחולל שינויים רבים וליצור עשייה חדשה על ידי אמונה, התמדה ויושר.

אני מודה לשופט ברנזון על תרומתו, על אישיותו ועל התקווה שהשאיר אחריו.

ביבליוגרפיה

ספרות

- ג. אלון, **גן העדן של השופט השופט ברנזון**, ספר ברנזון, כרך שלישי – גולל, (תשס"ז)
- צ' ברנזון, **נאום הפרידה מבית המשפט העליון**, ספר ברנזון כרך א'
- ג' מונדלק, **יחסי עבודה בעידן של תמורות המכון הישראלי לדמוקרטיה**
- י' שפירא, **אחדות העבודה ההיסטורית – עוצמתו של ארגון פוליטי** (ת"א, 1975)
- ש, בראון וד' דה פריס **"במיטת סדום של פרופסיונליזם": עורכי דין ועיצובו של משפט החברים של ההסתדרות בשנות העשים והשלושים**, עבודה חברה ומשפט ח (תשס"א)
- ר' בן ישראל, **דיני העבודה בישראל**, האוניברסיטה הפתוחה,
- פ' רדאי, **ארבעים שנה לדיני העבודה**, משפטים יט
- י' זמיר, **הנשיא צבי בר-ניב ודיני העבודה בישראל**, ספר בר-ניב לקט מאמרים בדיני עבודה
- ר' בן ישראל, **השלכת חוקי היסוד על משפט העבודה ומערכת יחסי העבודה**, שנתון משפט העבודה ד'
- מ' גולדברג, **תרומתו של השופט ברנזון למשפט העבודה**, ספר ברנזון, כרך ב' – בני סברה
- מ' מירוני, **היבטים משפטיים בפעולת המוסד לבוררות מוסכמת בשירות הציבורי**, ספר בר-ניב
- צ' ברנזון, **משפט העבודה**, ספר ברנזון, כרך ב'
- י' זמיר, **הנשיא בר-ניב ודיני העבודה בישראל**, ספר בר-ניב
- י' זמיר, **הצעת חוק בית הדין לעבודה ולביטוח לאומי**, תשכ"ח – 1967, משפטים א
- י' אולשן, **דין וחברים, זכרונות** (ירושלים, שוקן, תשל"ח-1978)
- מ' חשין, **"ביצת קולומבוס"**, ספר ברנזון, כרך שני – בני סברה

Guy Mundlak, *The Israeli System of Labor Law: Sources and Form*, Comparative Labour Law and Policy Journal (2009) p. 171

פסיקה

- ע"א 350/54 : 393/54 אילני נ' הסוכנות היהודית לא"י, פ"ד ז, 1693
- בג"ץ 364/61 פלברבוים נ' הממונה הראשי על יחסי עבודה, פ"ד טו 2544
- ע"א 400/62 טחנת קמח עין-חי בע"מ נ' רובינשטיין, פ"ד יז 360
- ע"א 641/61 יהושע קלוצמן נ' רחל כהן 1014

ע"א וולפגנג לזרוס נגד האחים ברנט את בורכרד בע"מ פ"ד יב 1614

בג"צ 524/84 חטיב נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד מי(1) 673

בג"צ 148/71 בתי הזקוק בחיפה נ' בתי הדין הארצי לעבודה פ"מ כו(1)

בג"צ 403/71 אלכורדי נ' בית הדין הארצי לעבודה פ"ד כו(2) 66